

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

LOKALNE
BADANIA
SPOŁECZNE

WSPIERAMY LOKALNĄ POLSKĘ!

Raport z konferencji

Podsumowanie III Ogólnopolskiego Forum Ekonomii Społecznej i Solidarnej

Lokalne Badania Społeczne dla firmy Warsztat Teorii i Praktyki Animacyjnej VIGARAT

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Regionalny Ośrodek
Polityki Społecznej w Poznaniu

UNIWERSYTET
WARSZAWSKI

Spis Treści:

1.	Wprowadzenie.....	3
2.	Opis przebiegu konferencji.....	4
2.1.	Ekonomia solidarności społecznej - wystąpienia wprowadzające	4
2.2.	Głos przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej	4
2.3.	Profesjonalizacja działań przedsiębiorstw społecznych w ramach sieciowania.....	5
2.4.	Od zatrudnienia socjalnego do przedsiębiorstwa społecznego	8
2.5.	Regionalna koordynacja rozwoju ekonomii społecznej.....	11
2.6.	Debata oksfordzka	13
2.7.	Profesjonalny marketing – jak budować markę miejsca?	14
2.8.	Współpraca podmiotów ekonomii społecznej	15
2.9.	Uroczystość przyznania certyfikatów „Znaki Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej 2019”	16
2.10.	Ekonomia i przedsiębiorczość społeczna w międzynarodowych trendach rozwoju społeczno-gospodarczego.....	17
2.11.	Open Space.....	19
2.12.	Podsumowanie Forum	24

1. Wprowadzenie

Niniejszy raport podsumowujący „III Ogólnopolskie Forum Ekonomii Społecznej i Solidarnej” (dalej „OFESiS”), które odbyło się 5-6 czerwca 2019 roku w Centrum Sztuki FORT Sokolnickiego w Warszawie przygotowała firma Lokalne Badania Społeczne. Forum organizowane jest cyklicznie w ramach projektu „System partycypacyjnego zarządzania sferą ekonomii społecznej”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020. Liderem, realizowanego w formule partnerskiej projektu jest Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, natomiast pozostałymi uczestnikami - Uniwersytet Warszawski, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu oraz Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie. Wydarzenie skierowane było do przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej (dalej: PES), w tym przedsiębiorstw społecznych, struktur wspierających sektor ekonomii społecznej i solidarnej (w tym ośrodków wsparcia ekonomii społecznej), administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego (m.in. przedstawicieli IZ RPO, ROPS...), jak również innych podmiotów czy osób zainteresowanych wspomnianą tematyką (m.in. badaczy, ekspertów i analityków).

Raport opracowano na podstawie notatek, obserwacji, a także nagrań dźwiękowych utrwalonych podczas wydarzenia. W niniejszym dokumencie znalazło się streszczenie istotnych wątków merytorycznych, poruszanych podczas konferencji, pominięto w nim natomiast opis wydarzeń towarzyszących „OFESiS”. W tym miejscu warto zaznaczyć, że podczas „Forum” odbyły się m.in. uroczystość przyznania certyfikatów „Znaki Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej 2019”, targi podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych, turnieje gier planszowych „Chłopska szkoła biznesu” oraz „Ekonomia Społeczna” oraz spacer śladami historii spółdzielczej. Cennym uzupełnieniem „Forum” były punkty informacyjne realizatorów działań projektowych PO WER dla podmiotów ekonomii społecznej dostępne dla uczestników wydarzenia.

2. Opis przebiegu konferencji

2.1. Ekonomia solidarności społecznej - wystąpienia wprowadzające

W pierwszym dniu program „OFESiS” skoncentrowany był wokół zagadnień związanych z funkcjonowaniem przedsiębiorstw społecznych, profesjonalizacji ich działalności i doskonalenia form współdziałania.

Wystąpienie otwierające „Forum” wygłosił Krzysztof Michałkiewicz, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, który wyraził potrzebę cyklicznej organizacji tego rodzaju wydarzeń, dających możliwość dyskusji na ważne z punktu widzenia ekonomii społecznej tematy. Podkreślił również znaczenie nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej dla przyszłości sektora ES. Minister wspomniał o sukcesach pracy swojego resortu, m.in. poinformował, że obszar zatrudnienia socjalnego został merytorycznie przypisany do kompetencji Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej, natomiast w odpowiedzi na wyzwania związane z rozwojem sektora przyjęty został Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Podsumowaniem wystąpienia otwierającego „Forum” było wręczenie Barbarze Sadowskiej z Fundacji Pomocy Wzajemnej „Barka” listu gratulacyjnego z okazji 30-lecia istnienia tej organizacji. Współzałożycielka Fundacji zabrała głos, wspominając o początkach swojej działalności i pierwszych doświadczeniach, płynących z pracy z „rozbitkami życiowymi”. Dodatkowo skierowała prośbę do uczestników konferencji, aby swoją pracę na rzecz sektora ekonomii społecznej traktowali jako służbę dla najsłabszych. Szczególną uwagę zwróciła również na budowanie siły środowisk lokalnych, dzięki czemu przedsiębiorstwa społeczne będą miały większe szanse na osiągnięcie trwałych rezultatów.

2.2. Głos przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej

W kolejnej części „Forum” głos zabrali przedstawiciele zaproszonych podmiotów ekonomii społecznej z różnych regionów kraju:

- Fundacja „Leżę i pracuję”,

- Spółdzielnia Socjalna „Równość”,
- Konińska Spółdzielnia Socjalna „Spektrum”.

Opowiedzieli uczestnikom wydarzenia o pomysłach, które przyświecały początkom powołania do życia reprezentowanych przez nich organizacji, a także kolejne etapy ich funkcjonowania. Ważnym elementem prezentacji był opis sytuacji społeczno-demograficznej osób zatrudnionych w tych podmiotach, rodzaju prowadzonej działalności, źródeł i struktury przychodów, a także specyfiki oferowanych produktów czy usług. Każda z omówionych spółdzielni prezentowała specyficzny model biznesowy, co można uznać za interesujące studium przypadków. Prelegenci opowiedzieli również o indywidualnych wartościach i motywach, które dały impuls do zaangażowania się w ten rodzaj działalności. Zaznaczyli, że ich praca jest nie tylko źródłem sukcesów i motywacją do wdrażania pomysłów na kolejne projekty, ale też niesie ze sobą wiele negatywnych doświadczeń. Przytoczone zostały przykłady napotkanych trudności oraz popełnionych w przeszłości błędów. Wszyscy mówcy podkreślili również, że istotnymi wyzwaniem dla podmiotów ekonomii społecznej w kontekście konkurencji rynkowej jest kwestia dbałości o wysoką jakość oferowanych produktów, czy świadczonych usług, a także poszukiwania innowacyjnych pomysłów i wykorzystania nowoczesnych technik komunikacyjnych w działaniach marketingowo-promocyjnych.

2.3. Profesjonalizacja działań przedsiębiorstw społecznych w ramach sieciowania

Paulina Ograbisz, Prezes Zarządu Spółdzielni Socjalnej PANATO, poprowadziła panel poświęcony omówieniu praktycznych aspektów sieciowania podmiotów ekonomii społecznej. Prelegentka postanowiła skupić się na precyzyjnym zdefiniowaniu czynników sukcesu, posługując się czterema przykładami sieciowania z różnych regionów kraju.

Na początku warsztatu prelegentka sformułowała tezę, że sieć współpracy umożliwia wykorzystanie silnych stron jednych organizacji w celu uzupełnienia słabszych stron pozostałych partnerów, aby wspólnie organizować działania, które nie byłyby możliwe do wykonania przez poszczególne podmioty z osobna. Sieciowanie zostało przedstawione

jako próba zrównoważenia zasobów i deficytów poszczególnych partnerów (np. czasu, mocy przerobowych, pomysłów), aby wspólnie osiągnąć efekt synergii. Podczas warsztatu skupiono się na konkretnych aspektach sieciowania, takich jak: cel, rola lidera, partnerzy sieciowania i ich role, etapy rozwoju, okres sieciowania, finansowanie, jak również kwestie formalno-prawne.

W warsztacie wzięli udział przedstawiciele czterech przykładowych inicjatyw. Pierwszą z nich była marka „Klunkry wielkopolskie”, której celem jest wzmocnienie potencjału ekonomicznego PES-ów poprzez utworzenie marki promującej region, wyróżniającej się na rynku dobrym wzornictwem. Liderem projektu jest ROPS Poznań, którego rolą jest koordynowanie działań, wsparcie finansowe oraz merytoryczne w obszarze sprzedaży, marketingu i promocji marki. Rolą PES-ów w ramach tej inicjatywy jest tworzenie oferty oraz aktywne kreowanie modelu współpracy. Głos zabrała przedstawicielka inicjatywy Zofia Rutkowska, która zaprezentowała bilans dotychczasowej współpracy. Jako najważniejszy z sukcesów wskazała wspólne wypracowanie wizji produktu i dojście do rezultatu celowego. Kolejnym ważnym osiągnięciem było również zbudowanie i utrzymanie zaangażowania podmiotów należących do inicjatywy przez dwuletni okres tworzenia marki. Wartością dodaną współpracy okazał się być również wzrost kompetencji uczestników inicjatywy. Jednocześnie wspomniane 2 lata pracy u podstaw zostały wymienione jako czynnik porażki, ponieważ proces tworzenia marki został nadmiernie rozciągnięty w czasie, co spowodowało wycofanie się części partnerów. Ważnym elementem współpracy jest również wypracowanie roli lidera, sposobu współpracy z OWES-ami oraz doprecyzowanie modelu formalno-prawnego.

Kolejnym przykładem sieciowania regionalnego był śląski „ESKMASTER”, którego liderem jest FAJNA Spółdzielnia Socjalna. Do sieci należy aż 27 organizacji, które mają swoją siedzibę nie tylko na obszarze województwa śląskiego. Głównym celem zawiązania sieci było skoordynowanie działań mających na celu zwiększenie obrotów przy jednoczesnej optymalizacji kosztów, poprzez wspólne ofertowanie oraz realizację zleceń. Kolejnym zamysłem leżącym u podstaw stworzenia sieci były także wymiana umiejętności, zasobów i informacji oraz wspólne planowanie i realizowanie projektów. Od początku istnienia

„ESKMASTER” funkcjonuje na podstawie porozumienia oraz umowy na zasadach konsorcjum. Wśród porażek inicjatywy wymieniono zmniejszenie pierwotnej liczby uczestników sieci, a także bariery we współpracy z OWES-ami, wynikające z braku zainteresowania pomysłami i projektami konsorcjum. Brak porozumienia na linii organizacja wspierająca-klastery stał się bezpośrednią przyczyną kryzysu w 2018 roku i zmniejszenia liczby partnerów. Do porażek zaliczono również brak skuteczności w pozyskiwaniu funduszy oraz problem na poziomie kultury współpracy pomiędzy uczestnikami inicjatywy.

Jako trzeci zaprezentowano model sieciowania w postaci franczyzy społecznej na przykładzie pomorskiej marki „Pub Browar Spółdzielczy”. Liderem projektu jest produkująca piwo Spółdzielnia Socjalna „Dalba” oraz organizacja partnerska – Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego. Uczestnikami wdrażanego aktualnie projektu ma być od 4 do 6 franczyzobiorców. Głównym celem projektu jest rozwój sektora ekonomii społecznej przy jednoczesnym zmniejszeniu ryzyka ekonomicznego, związanego z uruchomieniem i prowadzeniem biznesu zaangażowanego społecznie, a także uruchomienie 4 pubów spółdzielczych, zatrudniających osoby z niepełnosprawnościami i chore psychicznie. Nowy model sieciowania zaprezentowała Karolina Cyran-Juraszek. Ponieważ projekt znajduje się na etapie wdrażania, trudno mówić o jego sukcesach lub porażkach. Prelegentka podkreśliła natomiast wagę, jaką przywiązuje się do rekrutacji odpowiedzialnych przedsiębiorstw społecznych, które z pełną świadomością chcą zaangażować się w tworzenie marki franczyzy społecznej. Głównym wyzwaniem dla pomysłodawców projektu jest stworzenie modelu sieciowania, który będzie można udoskonalać, a następnie stosować w różnych branżach. Ważnym elementem modelu sieci franczyzobiorców i franczyzodawcy będzie kapitał franczyzowy, zarządzany w sposób partycypacyjny.

Ostatni przykład sieciowania – istniejącą od 2015 roku PANATO Bag – zaprezentowała prowadząca warsztat i jednocześnie przedstawicielka tej inicjatywy Paulina Ograbisz. Liderem jest Spółdzielnia Socjalna PANATO. Celem sieciowania był wzrost obrotów handlowych PES-ów poprzez optymalizację zasobów, rozwijanie sieci

produkcji rozproszonej, aby móc sprostać podejmowaniu się realizacji większych zamówień w krótkim czasie, a także budowanie konkurencyjności PES w branży tekstylnej. Pomysł aktualnego modelu biznesowego pojawił się jako odpowiedź na problem nadmiaru zleceń, którym spółdzielnia nie mogła sprostać samodzielnie. Jego istotą jest połączenie zasobów ludzkich i technicznych różnych przedsiębiorstw społecznych z potencjałem sprzedażowym PANATO. Połączenie sił w ramach tej inicjatywy umożliwiło szerszy dostęp do realizacji zamówień. Na podstawie zebranych doświadczeń stworzony został szczegółowy model funkcjonowania sieci, w której poszczególni uczestnicy mają przydzielone konkretne działania. Jako elementy sprawiające trudności w funkcjonowaniu sieci wymienione zostały bariery technologiczne, utrzymanie standaryzacji produkcji oraz dopasowanie popytu i podaży.

Podczas dyskusji padły pytania o rolę lidera w inicjatywach sieciujących podmioty ekonomii społecznej, znaczenie liczby i różnorodności partnerów, sposoby finansowania sieci, jak również wyzwania związane z jej rozproszeniem terytorialnym.

2.4. Od zatrudnienia socjalnego do przedsiębiorstwa społecznego

Od zatrudnienia socjalnego do przedsiębiorstwa społecznego – ścieżka reintegracji społecznej – panel dyskusyjny podsumowujący 15-lecie wejścia w życie ustawy o zatrudnieniu socjalnym. W panelu wzięli udział:

- Ewa, Żmuda, Wiceprzewodnicząca Rady Zatrudnienia Socjalnego,
- Małgorzata Kowalska, Przewodnicząca Rady Zatrudnienia Socjalnego,
- Barbara Sadowska, Wiceprzewodnicząca Zarządu Fundacji Pomocy Wzajemnej Barka,
- Cezary Miżejewski, Prezes Zarządu Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych,
- Andrzej Trzeciecki, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych,
- Katarzyna Sokołowska, Dyrektor Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Chełmie.

Dyskusję rozpoczął Cezary Miżejewski, który przybliżył historię tworzenia regulacji prawnych dotyczących zatrudnienia socjalnego. Pomysł powstał w latach 2000-2003, czyli w okresie głębokiego bezrobocia w Polsce i problemów młodych ludzi, związanych z wejściem na rynek pracy. Poszukiwano wówczas nowych rozwiązań z obszaru aktywnej polityki społecznej. Próbowano stworzyć przestrzeń dla inicjatyw związanych z zatrudnieniem socjalnym, które byłyby rozwiązaniem usprawniającym powrót ludzi na rynek pracy, niezależnie od ich umiejętności, sytuacji zdrowotnej, społecznej czy życiowej. Przybliżając genezę prac nad ustawą, Miżejewski wspomniał również o problemach i barierach, jakie napotykali twórcy dokumentu. Jako słabą stroną ustawy wymieniono kwestię finansowania planowanych działań. Od 2003 roku dokument był wielokrotnie nowelizowany, natomiast – zdaniem eksperta – obecnie wymaga on zreformowania, aby zatrudnienie socjalne ustawić we właściwej proporcji między rynkiem pracy a pomocą społeczną.

W dalszej kolejności głos zabrał Andrzej Trzeciecki, który wspominał o trudnych początkach zatrudnienia socjalnego, skupiając się na dorobku wypracowanym w okresie ostatnich 15 lat. Odniósł się do socjologicznego ujęcia zagadnienia, które mówi o instytucji zatrudnienia socjalnego w związku z wypracowanymi dzięki ustawie i praktycznym doświadczeniom procedurami oraz strukturami organizacyjnymi. Dodał również, że dzięki zatrudnieniu socjalnemu, można zmieniać negatywne stereotypy i postawy, jak na przykład roszczeniowość. Przywołane zostały również liczby obrazujące statystyki - w 2004 roku na mapie Polski znalazło się 14 podmiotów stosujących zatrudnienie socjalne, natomiast w 2017 było ich ok. 500. Podsumowując 15-lecie ustawy prelegent dodał, że można mówić głównie o jej pozytywnym wpływie społecznym. Jego zdaniem zatrudnienie socjalne w realny sposób pomaga ludziom, a przede wszystkim przyczynia się do zmiany sposobu myślenia, m.in. w jednostkach samorządu terytorialnego. Jako najważniejsze osiągnięcie tego środowiska wymienił stworzenie Ogólnopolskiego Konwentu Centrów i Klubów Integracji Społecznej w latach 2011-2015.

Małgorzata Kowalska została poproszona o przybliżenie ewolucji modelu pracy Centrum Integracji Społecznej. Zaznaczyła, że jego kręgosłupem jest wspomniana ustawa

z 2003 roku, natomiast codzienna praca w podmiotach zatrudnienia socjalnego przyczyniła się do wypracowania propozycji zmian w ustawie, istotnych z punktu widzenia osób najbardziej zainteresowanych. Jako przykład prelegentka podała wprowadzone do dokumentu w roku 2007 aktualizacje dotyczące zwolnień lekarskich i urlopów. Najważniejsza zmiana z 2015 zakładała natomiast powołanie Rady Zatrudnienia Socjalnego. Jak wspomniała prelegentka, rada wraz z Ogólnopolskim Konwentem Centrów i Klubów Integracji Społecznej oraz Regionalnymi Sieciami tworzą społeczną infrastrukturę modelu. Istotnym wkładem były również przeprowadzone w ostatnich latach przedsięwzięcia, jak np. model Centrum Integracji jako instytucji, czy model usług w Centrach i Klubach Integracji Społecznej. Zdaniem prelegentki model pracy CIS cały czas ewoluuje, a mnogość przykładów powstających modeli pokazuje, że nie ma jednego gotowego wzorca. Podkreśliła, że na jego skuteczność największy wpływ mają takie czynniki jak: wartościowe zasoby lokalne, diagnoza, duża liczba współpracujących aktorów, a także praca na rzecz środowiska lokalnego.

Następnie głos zabarała Katarzyna Sokołowska, która opowiedziała o współpracy centrów integracji społecznej i klubów integracji społecznej z systemem pomocy społecznej. Prelegentka skupiła się na pokazaniu roli CIS jako instytucji wspierającej ośrodki pomocy społecznej w procesach reintegracji społecznej. Efektem tej współpracy jest wspólny sukces w postaci zmiany sytuacji życiowej klientów oraz zmniejszenie liczby osób korzystających ze świadczeń z systemu pomocy społecznej. Dodała, że wsparcie udzielane klientom przez CIS-y jest zindywidualizowane ze względu na niewielką liczbę uczestników przypadającą na jednego pracownika CIS, co jest niezmiernie rzadką sytuacją w większości OPS. Zindywidualizowana praca jest czynnikiem osiągnięcia szeregu sukcesów przez odbiorcę wsparcia i jego skutecznej reintegracji społecznej. Prelegentka dodała, że uzyskane pozytywne efekty są wynikiem współdziałania i wzajemnego uczenia się od siebie obu tych partnerów.

W panelu wzięła udział Barbara Sadowska z Fundacji Pomocy Wzajemnej „Barka”, która opowiedziała o początkach swojej działalności w tej organizacji i towarzyszącym poczuciu budowania czegoś ważnego. W swojej wypowiedzi skupiła się przede wszystkim

na metodach pracy, stymulujących odbiorców wsparcia do współpracy ze specjalistami. Sadowska podkreśliła wagę wzajemnego oddziaływania na siebie odbiorcy i terapeuty w procesie reintegracji, ponieważ - jej zdaniem - przemiana może dokonać się nie tylko poprzez pracę, ale również wzajemne relacje. Aby powrócić na rynek pracy, klienci wsparcia powinni zdobyć nie tylko „twarde” umiejętności, ale przede wszystkim nauczyć się budowania relacji z otoczeniem, poprzez wspólną pracę i przestrzeganie jednakowych zasad. Z tego powodu niezmiernie ważne jest, aby terapeuta pokazywał swoją „osobowość”, która ma być swego rodzaju wzorcem dla „ratowanego człowieka”. Swoją opinię poparła przykładami osób, które wyszły z kryzysu bezdomności czy choroby alkoholowej i aktualnie pracują na rzecz innych. Podsumowując swoją wypowiedź, prelegentka wyraziła swoje uznanie dla działań CIS, dostrzegając pozytywny wpływ społeczny na otoczenie, w którym funkcjonują te podmioty. Podkreśliła również wagę ustawy, która zawiera rozwiązania sprzyjające skutecznemu dotarciu do osób wykluczonych i pozytywnym zmianom w środowiskach lokalnych.

Podsumowaniem panelu była wypowiedź Cezarego Miżejewskiego, który namawiał do refleksji nad przeformułowaniem ustawy, aby dostosować ją do aktualnych wymogów i wyzwań, zwłaszcza w kontekście nowej perspektywy finansowej UE na lata 2021-2027.

2.5. Regionalna koordynacja rozwoju ekonomii społecznej

W pierwszym dniu „OFESiS” odbyło się również spotkanie dotyczące reintegracyjnej funkcji przedsiębiorstw społecznych. Skupiono się przede wszystkim na przeszkodach, potrzebach i wyzwaniach procesu reintegracji. Jako pierwsza głos zabrała Karolina Krzemińska, przedstawicielka istniejącej od 4 lat spółdzielni socjalnej, zatrudniającej osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Jednym z wyzwań stojących przed liderami prowadzącymi przedsiębiorstwa społeczne jest wdrożenie angażującego pracowników modelu zarządzania. Ważnym elementem reintegracji są środki finansowe. Zdaniem prelegentki rozwiązania w tym zakresie powinny być przypisane do osoby, a nie - jak ma to miejsce obecnie - do instytucji wsparcia.

W dalszej kolejności głos zabrał przedstawiciel Mazowieckiego Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej, który na wstępie przybliżył specyfikę funkcjonowania swojej organizacji. Skupił się na wyzwaniach związanych z wdrażaniem nowych standardów pracy ośrodka. Przede wszystkim sięgano do doświadczeń doradców w zakresie reintegracji w spółdzielniach. Kolejnym wyzwaniem było przemyślenie systemowej roli OWES. Na podstawie dotychczasowych doświadczeń podjęta została decyzja o utworzeniu stanowiska specjalisty ds. reintegracji, którego zadaniem jest planowanie ścieżki wsparcia pojedynczej osoby.

Swoimi doświadczeniami podzieliła się członkini Komitetu Akredytacyjnego OWES, która uczestniczy również w pracach nad tworzeniem standardów. Pracę specjalisty ds. reintegracji postrzega w sposób trójwymiarowy. Jego działalność powinna skupiać się nie tylko na reintegracji i rozwoju pracownika, ale również na współpracy z pracodawcą i innymi pracownikami podmiotów oraz animowaniu powstawania nowych podmiotów ekonomii społecznej w regionie.

Kolejna uczestniczka panelu zwróciła uwagę, że narzędzia w które wyposaża się OWES-y, w znacznym stopniu uwarunkowane są terytorialnie. Te same standardy funkcjonują w różnych regionach o specyficznych tradycjach, co może powodować rozliczne trudności. O możliwych rozwiązaniach tego problemu w postaci uszczegółowienia standardu opowiedziała przedstawicielka poznańskiego ROPS. Działania ośrodka skupiają się na pełnieniu roli koordynatora w celu zapewnienia wsparcia na podobnym poziomie w całym województwie. Również na etapie tworzenia regulaminu konkursu dla OWES stworzono dokument w formie załącznika pod nazwą „Zasady wsparcia Ośrodków Wspierania Ekonomii Społecznej”, którego znaczna część poświęcona została procesowi reintegracji.

Uczestnicy panelu omówili również problem współpracy z podmiotami reintegracyjnymi, a także specyfikę pracy specjalisty ds. reintegracji. Dalsza część dyskusji dotyczyła m.in. funkcjonowania OWES-ów po wprowadzeniu nowych standardów, w kontekście ograniczonych środków finansowych na realizację poszczególnych zadań.

2.6. Debata oksfordzka

Podczas pierwszego dnia „Forum” zorganizowana została debata oksfordzka pt. „Ta Izba twierdzi, że każde przedsiębiorstwo jest przedsiębiorstwem społecznym”. Dwie trzyosobowe drużyny, złożone głównie z ekspertów branżowych oraz przedstawicieli ośrodków wsparcia ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych dyskutowały na temat społecznych aspektów przedsiębiorczości. O tym, kto prezentował argumenty „za”, a kto „przeciw” tezie zawartej w tytule spotkania, zdecydowało losowanie. Liderką pierwszego z wymienionych zespołów była Joanna Brzozowska-Wabik ze Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy. Grupę reprezentowali również Agnieszka Dejna (przedsiębiorca społeczny, Spółdzielnia Socjalna „Dalba”, prowadząca pierwszy w Polsce Browar Spółdzielczy) i Rafał Sułkowski (Małopolski Fundusz Ekonomii Społecznej, Polski Fundusz Rozwoju). Drugiemu zespołowi przewodniczył Tadeusz Durczok z katowickiego Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej, wspierany przez Jarosława Kubę (m.in. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Krzemienny Krąg”) oraz Artura Szmaciarskiego (Jurajski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Częstochowie).

Nad przebiegiem debaty czuwał moderator. Po wygłoszeniu wstępnych przemówień i kilkietapowej wymianie argumentów do głosu została dopuszczona publiczność, która miała możliwość zadawania pytań lub skomentowania wybranych przez siebie wątków. Na koniec każdy zespół przedstawił stanowisko końcowe, odnosząc się do przebiegu spotkania i kontrargumentów swoich adwersarzy. Należy podkreślić, że – ku zadowoleniu obserwatorów – dyskusja prowadzona była na bardzo wysokim poziomie intelektualnym, a przedstawiciele obydwu zespołów wykazali znakomitą sprawność retoryczną. Nie zabrakło wątków humorystycznych, a cała debata prowadzona była na zasadach partnerskich, z wzajemnym poszanowaniem i sympatią. O tym, która drużyna przedstawiła bardziej przekonujące argumenty, zdecydowała zgromadzona publiczność. W tajnym głosowaniu więcej zwolenników zyskała teza, że każde przedsiębiorstwo jest przedsiębiorstwem społecznym.

2.7. Profesjonalny marketing – jak budować markę miejsca?

Podczas kolejnego warsztatu odbywającego się pierwszego dnia „Forum”, Olga Gałek, wiceprezes Zarządu Fundacji Miejsc i Ludzi Aktywnych zaprezentowała temat budowania marki miejsca. Na wstępie prelegentka opowiedziała o swoich początkach związanych z pracą nad markami lokalnym oraz zapytała zgromadzonych uczestników o oczekiwania względem spotkania. Następnie przedstawiła istotne elementy wyróżniające markę miejsca od marki produktu. Cechami charakteryzującymi markę miejsca jest to, że żyje i ciągle się rozwija. Pracę nad marką lokalną należy rozpocząć od zbadania miejsca oraz społecznych oczekiwań wobec niego. Ważnym krokiem jest również zaangażowanie grona specjalistów z różnych sektorów, aby cel w postaci zbudowania marki rynkowo opłacalnej i samodzielnej mógł zostać osiągnięty. Prelegentka podkreśliła, że osiągnięcie sukcesu uzależnione jest od odpowiednio dobranego produktu, a następnie wymieniła funkcje, które pełni marka miejsca:

- funkcja identyfikacji wartości miejsca,
- funkcja integrująca społeczność,
- funkcja promocyjna,
- funkcja aktywizująca do przedsiębiorczości.

Prelegentka wymieniła szereg pozytywnych przykładów marki miejsca. Wśród nich znalazł się szeroko rozpoznawalny Bałtowski Kompleks Turystyczny, będący ilustracją powiązania miejsca z usługami, formą spędzania czasu oraz konkretnymi produktami lokalnymi. Kolejnym przytoczonym przykładem zbudowania wzorcowej marki miejsca jest Dolina Karpia. Prowadząca warsztat przybliżyła słuchaczom genezę pomysłu, związanego z dziedzictwem miejsca oraz kolejne etapy prac nad tworzeniem tej marki. Przytoczony przykład jest zarazem modelową ilustracją sieciowania podmiotów w obrębie marki, ponieważ integrują je wspólne korzyści, a także panująca równowaga pomiędzy oczekiwaniami partnerów. Ciekawym elementem warsztatu były informacje na temat działań promocyjnych marki, które doprowadziły do niezmiernie wysokiej rozpoznawalności

miejsca. W trakcie prelekcji słuchacze mogli zadać pytania, dotyczące szczegółów funkcjonowania marki Dolina Karpia, takich jak na przykład zasad przyznawania znaku towarowego.

Prowadząca warsztat zapoznała słuchaczy również z informacjami na temat pracy OWES z Beskidu Niskiego nad wypracowaniem marki miejsca od podstaw. Przedsięwzięcie zostało przeprowadzone dzięki projektowi zrealizowanemu w województwie małopolskim z przeznaczeniem na ekonomizację. Uzyskane środki w wysokości do 10 tys. złotych na jedną organizację mogły zostać przeznaczone na przygotowanie produktu na rynek, bądź doposażenie niezwiązane z miejscem pracy. Problemem okazał się brak chętnych do skorzystania z grantów na wymienione cele, w związku z czym dużym wyzwaniem była zakrojona na szeroką skalę akcja promocyjna projektu. W tym celu utworzono również Akademię Liderów Inicjatyw Społecznych, w ramach której przeprowadzono szereg szkoleń, m.in. z zakresu animacji społeczności lokalnych. Prelegentka bardzo szczegółowo opisała etap badania walorów miejsca i dziedzictwa kulturowego powiatu gorlickiego, a następnie przybliżyła zrealizowane dzięki dotacjom projekty, które odniosły sukces na rynku lokalnym.

Na zakończenie warsztatu prowadząca zaprosiła słuchaczy do zadawania pytań lub podzielnia się własnymi doświadczeniami w zakresie tworzenia marek lokalnych. Podsumowując swoje wystąpienie prelegentka zachęcała do zastrzeżenia znaku w Urzędzie Patentowym, zwłaszcza, że na ten cel można pozyskać środki z różnych źródeł. Jej zdaniem znak marki mający wartość rynkową należy bezwzględnie chronić, ze względu na dobro firm znajdujących się pod jego szyldem.

2.8. Współpraca podmiotów ekonomii społecznej

Warsztat poprowadził Paweł Kuraś, prezes zarządu Spółdzielni Socjalnej Gracja w Biłgoraju, zajmującej się szyciem odzieży. Rozpoczął od przybliżenia początków swojej współpracy ze spółdzielnią. Przed kilku laty pracowało w niej siedem kobiet po 50-tym roku życia, które myślały o zamknięciu działalności. Na skutek restrukturyzacji spółdzielnia na stałe zatrudnia pracowników w wymiarze 13 pełnych etatów, posiada nowe zlecenia oraz

wyposażona została w nowy sprzęt. Prelegent podkreślił, że pozytywne efekty zostały osiągnięte dzięki podjętemu ryzyku oraz nawiązaniu współpracy z biznesem.

Wystąpienie koncentrowało się wokół doświadczeń współpracy z podmiotami funkcjonującymi na otwartym rynku pracy. Prelegent starał się udowodnić, że możliwe jest wspólne działanie podmiotu ekonomii społecznej z biznesem na zasadzie komplementarności. Warunkiem do stworzenia platformy współpracy jest jednak mówienie językiem korzyści poprzez zaprezentowanie konkretnej oferty.

2.9. Uroczystość przyznania certyfikatów „Znaki Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej 2019”

Na zakończenie pierwszego dnia „OFESiS” odbyła się uroczystość przyznania certyfikatów „Znaki Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej 2019”.

W pierwszej kategorii I „Debiut roku” wyróżniono odpowiednio następujące podmioty:

3. Spółdzielnia Socjalna „Zielony Punkt”, Kępice,
2. FOOD & LIFE, Kraków,
1. Spółdzielnia Socjalna „Kuźnia Talentów” im. Stanisława Staszica, Hrubieszów.

W kategorii II "Najlepszy pracodawca" wyróżniono odpowiednio następujące podmioty:

3. Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna Arte, Bielawa,
2. Spółdzielnia Socjalna STONOGA, Kraśnik,
1. Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „RAZEM”, Radom.

W ramach kategorii III „Sukces rynkowy” wyróżniono odpowiednio następujące podmioty:

3. Spółdzielnia Socjalna Bon Appetit, Nowy Lubosz,
2. Spółdzielnia Socjalna Dębnianka, Leżajsk,
1. Fundacja Rozwoju Warmii i Mazur w Iławie, Iława.

W ramach IV kategorii „Przedsięwzięcie PES sfinansowane ze środków zwrotnych EFS” wyróżniono odpowiednio następujące podmioty:

3. Spółdzielnia Socjalna Stonoga, Kraśnik,
2. Spółdzielnia socjalna „Perspektywa”, Łasin,
1. Fundacja Pomocy Rodzinie „Człowiek w potrzebie”, Warszawa.

W ramach V kategorii „Społecznie odpowiedzialny samorząd” wyróżniono odpowiednio następujące podmioty:

3. Powiat Elbląski,
2. Gmina Tłuszcz,
1. Powiat Tucholski.

2.10. Ekonomia i przedsiębiorczość społeczna w międzynarodowych trendach rozwoju społeczno-gospodarczego

Drugi dzień „Forum” dedykowany został spotkaniom i dyskusjom, dotyczącym m.in. doświadczeń z innych krajów, w których sektor ekonomii społecznej jest ważnym aktorem w obszarze gospodarki i polityki społecznej. Pierwszym punktem programu był panel pn. „Ekonomia społeczna i przedsiębiorczość społeczna w międzynarodowych trendach rozwoju społeczno-gospodarczego”, w którym wzięli udział następujący prelegenci:

- dr hab. Bohdan Skrzypczak, Uniwersytet Warszawski,
- dr hab. Katarzyna Śledziwska, DeLab, Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Warszawski,
- dr Anna Ciepielewska-Kowalik, członkini zarządu Europejskiej Sieci Badawczej EMES, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk,
- Karolina Goś-Wójcicka, Departament Badań Społecznych, Główny Urząd Statystyczny,
- dr Bartosz Pielniński, Instytut Polityki Społecznej Uniwersytet Warszawski,

- Zbigniew Prałat, Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych.

Poniżej prezentujemy najważniejsze wątki dyskusji:

Panel dyskusyjny rozpoczął Bohdan Skrzypczak, wymieniając szereg zmian ekonomicznych, społecznych, kulturowych, edukacyjnych, cywilizacyjnych, które mogą okazać się istotne w kontekście wyzwań, związanych z rozwojem ekonomii społecznej. W pierwszej części panelu poprosił ekspertów o omówienie wspomnianych trendów gospodarczych i cywilizacyjnych, natomiast druga część dyskusji poświęcona została funkcjonowaniu ekonomii społecznej w zmieniającym się świecie.

Jako pierwsza głos zabrała prof. Katarzyna Śledziwska, która zajmuje się makroekonomią z perspektywy transformacji cyfrowej. Obszar swoich zainteresowań badawczych zaprezentowała w kontekście wyzwań stojących przed ekonomią społeczną. Dzięki rozwojowi technologii w ostatnich latach powstały nowe sposoby zarządzania, komunikowania się, a także funkcjonowania przedsiębiorstw, które likwidują szereg dotychczasowych barier dostępności. Z drugiej strony, potencjalnym zagrożeniem dla różnych segmentów rynku pracy może stać się automatyzacja procesów produkcyjnych czy usługowych.

W dalszej kolejności głos zabrała Anna Ciepielewska-Kowalik, która opowiedziała o niedawno przeprowadzonych międzynarodowych badaniach na temat przedsiębiorczości społecznej, skupiając się przede wszystkim na różnym sposobie definiowania tych podmiotów w poszczególnych krajach europejskich.

Bartosz Pieliński odwołał się również do wyników projektu badawczego, koncentrującego się na wpływie kryzysu gospodarczego z 2008 roku na sposób funkcjonowania sektora ekonomii społecznej. Główne wnioski płynące z badania mówią o potrzebie zaangażowania się tych podmiotów w szeroko rozumianą przedsiębiorczość komercyjną, profesjonalizacji i zapewnieniu wysokiej jakości usług, jak również pulsacyjnym zatrudnieniu (elastycznym, w zależności od aktualnej kondycji danego podmiotu i sytuacji rynkowej).

Karolina Goś-Wójcicka mówiła natomiast o definicjach i wypracowywanych metodologiach zbierania danych, w celu zapewnienia porównywalności informacji gromadzonych w różnych krajach. Między innymi wspomniała o idei stworzenia rachunków satelitarnych dotyczących spółdzielczości, a także o ogólnym trendzie wzrostu udziału sektora ekonomii społecznej w rynku globalnym.

Zbigniew Prałat wymienił natomiast następujące tendencje rozwoju sektora ekonomii społecznej: wspieranie lokalnych społeczności, wzmocnienie zamówień społecznie odpowiedzialnych, ekonomię obiegu zamkniętego, wyzwania klimatyczne oraz kwestie związane z demografią i rozwojem społecznym, jak również szeroko rozumiane usługi społeczne (jako przykład przywołano rolnictwo społeczne).

2.11. Open Space

W drugim dniu „OFESiS” odbyło się również spotkanie uczestników, zrealizowane metodą Open Space, której istotą jest otwarcie przestrzeni umożliwiającej i wspomagającej rozwój konstruktywnych idei. Formuła Open Space pozwala zderzyć różne poglądy, podejścia do tematu z różnych perspektyw, jak również aktywnie włączać uczestników w opracowanie tematów konferencji. Spotkanie zostało przeprowadzone przez wyspecjalizowanych moderatorów, a jego założonym rezultatem było sformułowanie konkretnych i udokumentowanych ustaleń. Po krótkim wprowadzeniu i omówieniu zasad spotkania uczestnicy spotkania zgłaszali własne propozycje tematów, które chcieliby omówić w mniejszych grupach. W każdej z tych dyskusji mogli wziąć udział wszyscy zainteresowani uczestnicy spotkania. Czas ich trwania oraz liczba rozmówców były zróżnicowane. Najważniejsze wątki zostały udokumentowane w postaci zapisanych na flipchartach notatek, które prezentujemy poniżej. Dodajmy, że po zakończeniu dyskusji grupowych przebieg spotkania został podsumowany w tzw. „kręgu” – uczestnicy swobodnie dzielili się refleksjami na temat przeprowadzonych rozmów oraz metody Open Space.

Grafika 1. Tematy rozmów zgłoszone przez uczestników spotkania Open Space¹

Świadomość konsumencka uwzględniająca Ekonomię Społeczną:

- Jak powinno być?
 - Jak to zmienić?
 - Skąd o nas wiedzą?
 - Popyt przez edukację
 - Świadomość konsumencka: biznes zależy od regionu
 - Instrumenty prawno-finansowe, np. zniżki dla biznesu za współpracę z PES
 - Marketing w ekonomii społecznej
 - Czy wykorzystywać aspekt społeczny?
1. samorząd (gadżety, promocja)
 2. biznes, relacje interpersonalne
 3. podkreślanie wartości społecznej (wizerunek nie może być budowany tylko na aspekcie społecznym, ale również na efektywności)

¹ Źródło: „Open Space na III Ogólnopolskim Forum Ekonomii Społecznej i Solidarnej - notatki uczestników spotkania”, Fundacja DO, Warszawa, 6 czerwca 2019

4. diagnoza klienta
5. narzędzia promocji

Dlaczego dajemy dotacje cwaniakom?

- Cwaniak zna zasady działania wolnego rynku i równie dobrze mógłby prowadzić przedsiębiorstwo komercyjne
- Pracuje w PES, ale traktuje tę pracę jako staż przed pracą „normalną”
- Jak system ES ma filtrować oszustów? Czy to jest możliwe?
- Jak OWES kontroluje podmioty, które dostały dotację?
- Czy potrzebna jest większa kontrola osób zatrudnionych w PS/PES?
- Cwaniak zadba o interes PS/PES, które prowadzi
- Szukanie sposobu wykorzystania cwaniaków dla dobra PS/PES/ES
- Cwaniaki korzystają ze swoich źródeł, aby dowiedzieć się o dotacjach, nie zawsze oni powinni prowadzić PS/PES
- Brakuje funduszy na bardziej skuteczną komunikację z ludźmi, którzy mogliby prowadzić PS/PES
- Współpraca OWES z PUP, potrzebna jest zmiana mentalności wśród urzędników
- Biurokracja, „papierologia”, trzeba znaleźć środek między biurokratyzacją a działalnością rzeczywistą. Czy trzeba oswajać biurokrację? Jak to zrobić?
- Zbyt mała pomoc GOPS/MOPS/PUP w weryfikacji osób, które podejmują pracę w PS/PES
- Pozytywni cwaniacy są potrzebni

Wykluczenie powodem do dumy?

- Spółdzielnia socjalna zatrudnia osoby ustawowo określone jako „zagrożone wykluczeniem społecznym”
- Jak zbudować markę spółdzielni socjalnej jako grupy osób aktywnych i kreatywnych?

- Znaki i certyfikaty budują pozytywny wizerunek
- Targi spółdzielni – pokazywanie profesjonalizmu
- Budowanie marki opartej na jakości, nie litości
- Potrzeba czasu, aby zmienić stereotyp osoby niepełnosprawnej, wykluczonej
- Środki finansowe na podnoszenie jakości – ROPS, OWES, TISE

Socios Wisła Kraków, czyli moje Stowarzyszenie, 1700 członków którzy co miesiąc płacą 100 000 zł:

Grupa nie spisała przebiegu swojej dyskusji

Spółdzielczość (formy, rodzaje, ideologia):

- Spółdzielczość: bardzo długie tradycje (WSS „Społem” od 1969 r., LSS „Społem” od 1913 r.)
- Funkcjonowanie w różnych ustrojach (socjalizm, kapitalizm), początki, kiedy Polski nie było na mapie świata, działanie w czasie wojny
- Działalność spółdzielni na rzecz członków i społeczności lokalnej (kulturalno-oświatowe, edukacyjne na rzecz seniorów i młodszego pokolenia)
- Dywidendy dla członków, wypłacane z wypracowywanego zysku
- Umiejętność odnalezienia się w gospodarce wolnorynkowej
- Administrowanie zasobami mieszkaniowymi, osiedlami
- Ogromny majątek spółdzielni
- Problem nieuzasadnionej niechęci niektórych przedstawicieli władz do spółdzielni, do idei spółdzielczości („to trąci minioną epoką”)
- Różnorodna działalność spółdzielni (mieszkaniowe, spożywców, ogrodniczo-pszczelarskie, produkcyjne, pracy)
- Spółdzielczość jako forma gospodarki niezależnej od państwa, szczególna rola spółdzielczości w ustroju socjalistycznym (łamanie monopolu państwowej gospodarki)

- Prosty sposób funkcjonowania
- Handel spółdzielczy a supermarket

Spółdzielnia jest kobietą i potrzebuje mężczyzn:

Grupa nie spisała przebiegu swojej dyskusji

Świadomość biznesu:

- Jak nawiązać relacje biznes – PS?
- Czy biznes musi brać pod uwagę to, że jest się przedsiębiorcą społecznym?
- Czy biznes powinien zwracać uwagę na wartość dodaną?
- Czy przedsiębiorstwo społeczne powinno mieć taryfę ulgową?
- Ważne w negocjacjach biznes – PES: uczciwość, możliwości i ograniczenia
- Biznes biznesowi nierówny, nawet na terenie Polski biznes jest inaczej świadomy
- Czy potrzebne są benefity dla biznesu za współpracę z PS?

Zdrowy styl życia:

- Piękność człowieczeństwa
- Co jesz, jak, znam potrzeby swojego organizmu (np. zdrowa i niezdrowa czekolada, kawa po turecku i lura)
- Z kim przebywasz, jak często przytulasz się do ludzi, krąg bliskości
- Czy się wysypiasz?
- Czy jesteś dość aktywny fizycznie, umysłowo, społecznie?
- Stres – główny czynnik niedyspozycji, niepełnosprawności, niewykorzystywania swojego człowieczeństwa

2.12. Podsumowanie Forum

Na zakończenie uczestników konferencji pożegnała **Andżelika Wardęga**, Dyrektor Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej, która podkreśliła wagę poruszanych tematów, dziękując uczestnikom za zaangażowanie i aktywny udział w konferencji. Dyrektor Wardęga zaznaczyła również, że przebieg „Forum” powinien zostać udokumentowany w formie opracowania, zawierającego wszystkie najważniejsze wątki dyskusji czy prezentacji.

Podsumowując, tegoroczne „Forum” charakteryzowało się znaczącym rozproszeniem obszarów - charakterystyczną cechą „OFESiS” była dywersyfikacja poruszanych zagadnień, a także ich zróżnicowany poziom szczegółowości. **Najważniejsze zagadnienia poruszane podczas konferencji można podzielić na kilka podstawowych obszarów tematycznych.** Pierwszy z nich obejmował kwestie związane z szeroko rozumianym systemem wsparcia ekonomii społecznej i solidarnej, w tym usytuowaniem tego obszaru w ramach polityk publicznych na poziomie krajowym i międzynarodowym. Wiele uwagi poświęcono perspektywom rozwojowym sektora ekonomii społecznej w kontekście nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej. W aspekcie krajowym wątki systemowe obejmowały m.in. kwestie efektywnej i skutecznej koordynacji działań na poziomie regionalnym (np. współpracy regionalnych ośrodków polityki społecznej z ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej, standardów usług OWES, jak również reintegracyjnej funkcji PES/PS) czy rozważania na temat obowiązujących regulacji prawnych (np. ustawy o zatrudnieniu socjalnym). Podczas tegorocznego „Forum” obecne były rozważania dotyczące przyszłości w kontekście trendów i wyzwań cywilizacyjnych o wymiarze globalnym. Tego rodzaju wątki prezentowane były przede wszystkim podczas panelu, który odbył się w drugim dniu wydarzenia. W tym kontekście dyskutowano o takich zagadnieniach, jak zmiany klimatyczne, zmiany na rynku pracy związane z cyfryzacją i postępowaniem technologicznym, zmiany demograficzne czy rozwój usług społecznych. **Nie zabrakło również pogłębionych dyskusji na temat występujących problemów, ograniczeń czy barier rozwojowych.**

Do drugiej, istotnej kategorii tematycznej można zaliczyć licznie reprezentowane podczas „OFESIS” praktyczne przykłady działalności podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych. Wiele miejsca poświęcono tzw. dobrym praktykom, jak również omówieniu innowacyjnych modeli biznesowych w sektorze. Tego rodzaju zagadnienia obejmowały m.in. kwestie związane z sieciowaniem i tworzeniem konsorcjów PES/PS, stosowaniem modelu franczyzy społecznej, a także tworzeniem modelu rozwoju PES/PS w oparciu profesjonalny marketing. Silnie wybrzmiały rozważania dotyczące kwestii promocyjno-marketingowych, w tym kreowania wizerunku marek podmiotów ekonomii społecznej, jak również całego sektora. O kluczowym znaczeniu kwestii marketingowych świadczy entuzjastyczna reakcja publiczności na wystąpienie prezes zarządu Fundacji Leżę i Pracuję Mai Lipiak, która zaprezentowała innowacyjne podejście do promocji i kreowania wizerunku swojej organizacji jako przykładu podmiotu ekonomii społecznej. Na tej podstawie można stwierdzić, że w sektorze istnieje silny deficyt i zarazem potrzeba nieszablonowych rozwiązań i nieoczywistych odpowiedzi na wyzwania wizerunkowe. W tym nurcie zagadnień mieścił się również warsztat pt. „Profesjonalny marketing – jak budować markę miejsca?”, przeprowadzony przez Olgę Gałek, wiceprezes zarządu Fundacji Miejsca i Ludzi Aktywnych, która przekonywała, że ogromny, a dotychczas niewykorzystany potencjał rozwoju sektora ekonomii społecznej tkwi właśnie w obszarze szeroko rozumianych usług turystycznych w powiązaniu z umiejętnie prowadzonym marketingiem terytorialnym.

Jednym z tematów szczególnie eksploatowanych podczas „Forum” były kwestie związane z włączeniem środków prywatnych i zachęceniem sektora komercyjnego do inwestowania w ekonomię społeczną. Jak pokazują liczne badania i analizy² tego rodzaju współpraca nie rozwija się w sposób wystarczający i napotyka liczne bariery, a przykłady dobrych praktyk należy uznać za incydentalne, jednostkowe i mało reprezentatywne. Podczas tegorocznego „Forum” dyskutowano m.in. o potrzebie i możliwościach wprowadzania rozwiązań instytucjonalno-prawnych, które mogłyby sprzyjać

² „Społeczna odpowiedzialność biznesu a ekonomia społeczna. Raport z badań ilościowych i jakościowych”, Stowarzyszenie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL dla Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego, Warszawa, 2018

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

tego rodzaju współpracy (np. zachęty podatkowe dla przedsiębiorców). Podmioty ekonomii społecznej wymagają wsparcia nie tylko na poziomie promocji i marketingu, ale również profesjonalnego zarządzania czy mentoringu - chodzi zatem o transfer wiedzy z biznesu do sektora ekonomii społecznej. Znalezienie właściwych odpowiedzi na wspomniane wyzwania jest zadaniem na kolejne lata, a tego rodzaju dyskusje zapewne będą kontynuowane podczas kolejnych edycji „OFESiS”.